

*Професор кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент*  
**Заяць Наталія Володимирівна**

## **ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРАВОЗАСТОСОВНУ ПРАКТИКУ**

Одним з основних компонентів правової системи, що вказує на її динаміку є право реалізаційна діяльність. Це особлива організаційно-правова форма реалізації права, зміст якої полягає у владній організаційній діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, спрямовану на конкретизацію правової норми до окремої життєвої ситуації шляхом видання індивідуальних правових приписів.

Зміни в економічній, політичній, соціальній системах українського суспільства, задачі з побудови громадянського суспільства, правової та соціальної держави потребували реорганізації всієї системи управління державою, приведення її до відповідності з потребами громадянського суспільства. Необхідним стало закріплення розвиненої системи правових процедур, які є гарантіями прав громадян в демократичних державах.

Коли мова йде про вплив глобалізаційних процесів на внутрішньодержавну правозастосовну практику, то потрібно мати на увазі здійснення цього процесу декількома шляхами. *Перший шлях* спрямований на приведення у відповідність з міжнародним правом правових норм, що регламентують правозастосовну діяльність, і насамперед, охоронний процес (інкорпорація міжнародно-правових норм у внутрішньодержавне право). Мова йде про оновлення законодавчої бази в сфері процесуального регулювання. Потрібно наголосити на тому, що в цьому питанні, протягом судово-правової реформи, що триває, та спрямована на підвищення ролі судової влади в суспільстві, вдосконалення судочинства, підвищення доступності правосуддя, посилення судової відповідальності органів державної влади та посадових осіб за дотримання прав людини, суттєво оновлено кримінально-процесуальне законодавство, адміністративне, цивільне процесуальне законодавство, сформована та успішно функціонує система конституційної юстиції. Фактором, що обумовив внесення змін до процесуального законодавства була необхідність приведення їх у відповідність із стандартами Європейського Союзу, що стосується підвищення ефективності та оперативності судового захисту.

Одним з перших реформування зазнав кримінальний процес, що знайшло свій прояв у зміні процедури кримінального судочинства та її сутності. Вплив глобалізаційних процесів полягав у зміні принципів кримінального судочинства, система яких була визначена відповідно до міжнародно-правових актів. Ці принципи охоплюють змагальну форму процесу, пріоритет загальнолюдських цінностей та прав людини, панівне становище судової влади, чітке дотримання норм законності, розширення диспозитивності.

*Другий шлях* пов'язаний із застосуванням норм, принципів та прецедентів міжнародного права в українській правовій системі. Останнім часом, у

вітчизняній правовій практиці набуло поширення застосування загальноновизнаних принципів та норм міжнародного права та міжнародних прецедентів, а також більш широке застосування положень міжнародних договорів.

Фундаментом для цього став вступ в дію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, оскільки всі держави учасники взяли на себе зобов'язання виконувати вимоги Конвенції та відповідати за їх порушення перед Європейським Судом з прав людини. Європейський Суд встановив єдині стандарти правопорядку для держав – учасників Конвенції. Ці стандарти впливають не тільки на внутрішнє право держав, але й безпосередньо і на правозастосовну практику, адже рішення Європейського Суду вказують на неефективність та недосконалість судового процесу.

Більшість скарг, поданих проти України до Європейського Суду, стосуються порушення процесуальних прав громадян та принципів судочинства (порушення строків утримання під вартою, тривалість здійснення судочинства, порушення права на справедливий судовий розгляд, на законних склад суду, на судовий розгляд протягом розумного строку, права на виконання судових рішень, що набрали законної сили тощо).

У зв'язку із визнанням юрисдикції Європейського Суду вітчизняні вчені та практики ставили питання про використання нових для України джерел права та розробку рекомендацій з їх застосування у вітчизняній судовій та іншій практиці. Мова йде про те, що міжнародний судовий прецедент у вигляді рішень Європейського Суду стає обов'язковим джерелом права, яке обов'язково повинно враховуватись а за необхідності застосовуватись судами при розгляді конкретних справ.

Найбільш широку практику застосування норм та прецедентів міжнародного права має Конституційний Суд України, який використовує потенціал міжнародних джерел права для обґрунтування своїх позицій при винесенні рішення, аби проілюструвати універсальність гарантованих Конституцією України прав людини та забезпечення високих стандартів їх захисту.

Аналіз практики Верховного Суду свідчить про те, що ним приймаються рішення, що прямо засновані на нормах міжнародного права, перш за все на нормах міжнародних договорів України. Відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року (ст.2), Конституції України 1996 року (ст.9), Закону України «Про міжнародні договори України» 2004 року (ч.2 ст.19) та постанови Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» 2014 року, міжнародні договори, положення яких не потребують видання внутрішньодержавних актів для їх застосування, тобто не потребують конкретизації та здатні породжувати права та обов'язки для суб'єктів національного права, застосовують судами при здійсненні правосуддя безпосередньо.

При цьому можливі три варіанти для безпосереднього застосування міжнародних договорів у внутрішньодержавній практиці: самостійне

застосування норм міжнародного права без прямої участі норм національного законодавства, але не поза сферою їхнього впливу; спільне застосування норм міжнародного права та споріднених норм національного законодавства; пріоритетне застосування норм міжнародного права замість норм національного законодавства при їх взаємній суперечності [1, с.15].

До норм міжнародного права, що застосовуються у внутрішньодержавній практиці крім норм міжнародних прецедентів та норм міжнародних договорів, відносяться також і загальновизнані принципи та загальновизнані норми міжнародного права.

В українській судовій системі національні суди застосовують обов'язкові для України норми міжнародних договорів як частину національного права. В той же час ще рано говорити про застосування міжнародного права як необхідного елемента суддівської незалежності чи становленні ідеї верховенства права в Україні. Як зазначається Ю. Шані у праці «Реалізуючи утопію: майбутнє міжнародного права», задля досягнення реальних благ від активного використання міжнародного права національними судами, необхідно щоб правова культура населення та освіченість суддів у питаннях міжнародного права досягли необхідного мінімуму [2, 208-209].

Глобалізаційні процеси впливають і на *організаційний рівень правозастосування*, що знаходить свій прояв у діяльності правозастосовних інститутів, у забезпеченні їх відповідності загальновизнаним моделям. Мета судово-правової реформи полягає в утвердженні незалежної та самостійної влади, яка буде основою стабілізаційною силою держави, що здатна стабілізувати соціальні конфлікти в суспільстві в цілому, та захистити права та свободи громадян зокрема. Українське законодавство про судоустрій ввібрало в себе практично весь позитивний досвід, накопичений демократичними інститутами щодо реалізації принципу незалежності судової влади, що виступає гарантією права кожного на справедливе та незалежне правосуддя.

Але найбільш вагомий вплив на організаційний рівень правозастосування здійснила адміністративна реформа, сутністю якої було підвищення ефективності державного управління та якості публічних послуг шляхом скорочення зайвих складових виконавчої влади, чисельності апарату, та скорочення функцій державних органів, розробка стандартів державних послуг, підвищення ефективності взаємодії виконавчої влади та громадянського суспільства, підвищення прозорості діяльності органів виконавчої влади тощо.

Безумовно ми розглянули не всі аспекти впливу глобалізації на правозастосування, оскільки дане питання потребує подальшого наукового пошуку, а також прийняття низки нормативних актів, а саме, Закону України «Про нормативно-правові акти». Прийняття цього закону значно полегшило б визначення місця міжнародних договорів України в системі українського права та їх юридичної сили.

Таким чином, вплив процесів глобалізації на правозастосовну практику в Україні здійснюється за декількома напрямками. Перший, зорієнтований на приведення у відповідність з міжнародними стандартами правових норм, що регламентують правозастосовну діяльність. Другий – пов'язаний із

застосуванням норм, принципів та прецедентів міжнародного права в українській правовій системі. Третій – трансформація організаційного рівня правозастосування, вдосконалення організації та діяльності правозастосовних інституцій (системи судової влади та органів виконавчої влади), забезпечення їх відповідності світовим стандартам.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Семенов В.С. Міжнародно-правові аспекти Конституції України / Семенов В.С., Прагнюк О.Я.; НАН України, Ін-т держави і права ім.В.М.Корецького – К: Ін Юре, 1997. – 32 с.
2. Y.Shany Should the implementation of International rules in domestic courts be bolstered / Antonio Cassese (ed.) // Realizing Utopia The future of international law – OUP – 2012.- 770p.